

Nr 11.

Första kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande i anledning av väckt motion om upprättande av en plan över erforderliga åtgärder mot landsbygdens avfolkning.

I en inom första kammaren väckt, till dess allmänna beredningsutskott hänvisad motion, nr 326, har herr *Cassel* m. fl. hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller, att Kungl. Maj:t efter erforderlig samordning av de utredningar, som är av betydelse för problemet om landsbygdens avfolkning, snarast möjligt låter upprätta en plan, utvisande vilka åtgärder som bör vidtagas för att dämpa denna befolkningsrörelse samt den ordning, efter vilken dessa åtgärder med hänsyn till angelägenhetsgraden och till våra ekonomiska resurser bör vidtagas.

Den i motionen upptagna frågan blev vid 1944 års riksdag föremål för en ingående behandling. I de då väckta motionerna I: 106 och II: 173 yrkades, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t *dels* efter erforderlig översyn och samordning av slutförda, pågående och därutöver nödvändiga utredningar av betydelse för problemet om landsbygdens avfolkning snarast möjligt ville upprätta en plan, utvisande i vilken ordning erforderliga åtgärder mot denna befolkningsrörelse borde vidtagas med hänsyn till angelägenhetsgraden av sådana åtgärder samt till våra finansiella resurser, *dels ock* snarast möjligt framlägga förslag till sådana åtgärder på området, som i första hand måste komma till utförande, samt att därvid motionärernas i motionen anförda synpunkter måtte vinna beaktande. I de samtidigt väckta motionerna I: 162 och II: 244 yrkades att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om en allsidig utredning av landsbygdens befolkningsfråga och därmed sammanhängande spörsmål samt att de synpunkter, som anförts i motionerna, därvid måtte beaktas.

Sedan motionerna blivit föremål för remissbehandling, anförde första kammarens första tillfälliga utskott bl. a., att åtskilliga sidor av det i dessa upptagna frågekomplexet visserligen kunde förtjäna att närmare belysas genom speciella utredningar, men då nya utredningar skulle kunna fördröja åtgärder möjliga att omedelbart vidtaga i syfte att hejda den pågående utflyttningen från landsbygden, ville utskottet stanna vid att förordna en översyn och samordning av företagna och pågående utredningar i huvudsaklig överensstämmelse med yrkandet i motionerna I: 106 och II: 173. Utskottet hemställde, att första kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om översyn och sam-

ordnande av verkställda eller pågående utredningar berörande landsbygdens avfolkning i syfte att därigenom snarast möjligt erhålla en plan, utvisande i vilken ordning erforderliga åtgärder mot denna befolkningsrörelse bör vidtagas med hänsyn till angelägenhetsgraden av sådana åtgärder, ävensom om framläggande snarast möjligt av förslag till sådana åtgärder på området, som i första hand måste komma till utförande.

Andra kammarens tredje tillfälliga utskott framlade samma hemställan, och båda kamrarna biföll vad utskotten sålunda föreslagit (riksdagens skrivelse nr 439).

I de likalydande motionerna I: 179 och II: 265 hemställdes vid 1944 års riksdag, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om en allsidig och förutsättningslös utredning angående möjligheterna att genom lämpliga statliga åtgärder befordra en förskjutning av industriell verksamhet, småindustri och hantverk från storstäderna till mindre städer, samhällen och icke minst till den rena landsbygden. Riksdagen biföll jämväl dessa motioner (skrivelse nr 450).

Vid 1945 års riksdag väcktes flera motioner, i vilka framhölls, att den pågående uttunningen av landsbygdens befolkning borde hejdas och en rationell fördelning av industri på olika orter och landsdelar främjas. Riksdagen anhöll i anledning av de likalydande motionerna I: 78 och II: 135 om utredning av de i motionen behandlade problemen rörande befolknings- och näringsförhållanden i Sverige (skrivelse nr 536).

Vid 1947 års riksdag fastställdes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 75 nya riktlinjer för den allmänna jordbrukspolitiken. I samband därmed fattades beslut om att en regional jordbruksplanering skulle bedrivas till ledning för jordbrukets yttre rationalisering.

Vid samma riksdag begärdes i de likalydande motionerna I: 169 och II: 198 utredning rörande statligt understöd för den lämpliga avvägningen mellan jordbruk och andra näringar, i syfte att befordra en sådan utveckling av näringslivet inom olika regioner, att den då pågående starka stadsbildningen kunde begränsas och ny företagsamhet i stället utvecklas i närmare kontakt med jordbruket. Vidare hemställdes i de likalydande motionerna I: 170 och II: 199 om utredning av möjligheterna till en ökad differentiering av landsbygdens näringsliv samt åstadkommande av en samordning av jordbrukets och industriens jämte med den senare jämställda näringars arbetskraftsbehov.

Under utskottsbehandlingen av dessa motioner tillkallades i anledning av riksdagens framställningar och efter Kungl. Maj:ts bemyndigande utredningsmän med uppdrag att utreda och avge förslag rörande näringslivets lokalisering. I direktiven för de sakkunniga anfördes bl. a., att näringslivets lokalisering borde inriktas så, att befolkningen komme att fördela sig på landsbygd och olika tätorter på ett sätt, som icke blott är rationellt ur

ekonomisk synpunkt utan även tillgodoser intresset av en gynnsam samhällsbildning. Utredningen skulle jämväl hålla kontakt med redan pågående utrednings- och forskningsarbete på området samt undersöka möjligheterna för dess samordnande och utnyttjande i praktiskt syfte. Riksdagen beslöt med hänvisning härtill hemställa, att motionerna måtte överlämnas till utredningen rörande näringslivets lokalisering (skrivelse nr 457).

Till utredningen överlämnades jämväl riksdagsskrivelserna 1944 nr 437 och 450 angående landsbygdens avfolkning samt åtgärder i syfte att befordra en förläggning av industriell verksamhet och hantverk till andra platser i landet än storstäderna.

I sitt i januari 1951 avgivna betänkande (SOU 1951:6) anför utredningen angående näringslivets lokalisering, att lokaliseringsspolitiska åtgärder bör grundas på utredningar, som lokalt, regionalt eller nationellt klarlägger konsekvenserna av olika alternativ för näringslivets utveckling inom respektive områden. Den centrala rådgivningsverksamhet i lokaliseringsfrågor, som f. n. bedrivs av arbetsmarknadsstyrelsen i samråd med industriens produktionsråd, bör anförtros ett centralt lokaliseringsorgan, som bör fortlöpande och systematiskt följa allt utrednings- och forskningsarbete av betydelse för lokaliseringsspolitiken. Detta organ bör, då så erfordras, ta initiativ till samordning av pågående arbeten eller till att viktiga problem blir föremål för utredning. De riktlinjer, som centralt skall uppdras för lokaliseringsspolitiken, måste som regel bygga på material och önskemål från länen. Enligt utredningen måste därför en icke oväsentlig del av det praktiska lokaliseringsspolitiska arbetet förläggas till länsorgan, som har att precisera riktlinjerna för lokaliseringsspolitiken inom länet. Då denna planering får avgörande betydelse även för annan planering inom länet förutsättes, att länsorganen i lokaliseringsfrågor skall bli koordinationsorgan för all planering inom länet.

I proposition nr 127 vid innevarande års riksdag har Kungl. Maj:t föreslagit en omorganisation och utvidgning av arbetsmarknadsstyrelsen i syfte att tillgodose de förslag som framlagts av utredningen angående näringslivets lokalisering. Vad som närmast åsyftas är upprättande av en lokaliserings- och utredningsbyrå inom arbetsmarknadsstyrelsen, vilken skulle ägna särskild uppmärksamhet åt folkminskningen på landsbygden och utflyttningen från de landsdelar, som nu har en relativt stor befolkning inom jord- och skogsbruk.

Utom utredningen angående näringslivets lokalisering har ett flertal utredningar framlagts, vilka berör de problem, som upptagits i den föreliggande motionen. Sålunda kan nämnas 1942 års jordbrukskommitté, som i flera betänkanden (SOU 1946:42, 46 och 61) angav riktlinjer för den framtida jordbruksspolitiken, vilken fastställdes av 1947 års riksdag, samt verkställde utredning angående jordbruksbefolkningens möjligheter till

sysselsättning utom jordbruket (SOU 1946: 78). Vidare bör erinras om 1946 års vatten- och avloppssakkunniga, vilka framlagt ett program för lösande under en tidrymd av 20 år av vatten- och avloppsfrågorna för all bebyggelse (SOU 1951: 26), elkraftsutredningen (SOU 1951: 26), bostadssociala utredningen (SOU 1945: 63 och 1947: 26), utredningen för hem- och familjefrågor (SOU 1947: 46) samt bostadskollektiva kommittén, som avser att lämna sitt betänkande 1952.

I motiveringen till den nu föreliggande motionen erinras om riksdagens ställningstagande till motionerna I: 106 och II: 173 vid 1944 års riksdag. Motionärerna uttalar, att några åtgärder med anledning av riksdagens bifall till dessa motioner ännu icke vidtagits. De problem, som var aktuella 1944, äger fortfarande sin aktualitet. En samordnad plan för att komma till rätta med denna för vårt land så viktiga fråga är nödvändig. Med hänsyn till dagens finansiella läge gäller det att avgöra vilka reformer som omedelbart måste genomföras och vilkas genomförande kan dröja.

Utskottet har tagit del av ett av andra kammarens allmänna beredningsutskott inhämtat yttrande från lantbruksstyrelsen över en inom andra kammaren väckt likalydande motion, II: 395.

Lantbruksstyrelsen anför bl. a., att delvis som en följd av strukturförändringar i näringslivet en förflyttning skett av stora delar av vår befolkning från landsbygd till tätorter. Denna utveckling har bl. a. försvårat möjligheterna att på den uttunnade landsbygden finansiera gemensamhetsanläggningar av olika slag. Orsakerna till befolkningsrörelserna från landsbygd till tätorter kan uppdelas i två grupper, en privatekonomisk och en allmänekonomisk. Ett undanröjande av orsakerna inom den första gruppen innebär i viss utsträckning att svårigheterna inom den andra ökas. En fortgående rationalisering av de primära landsbygdsnäringarna jord- och skogsbruk måste anses vara en förutsättning för att på längre sikt kunna ge dessa näringars utövare en bättre inkomst, men denna rationalisering får också till följd en fortsatt uttunning av redan glesa bygder.

I anslutning till motionärernas krav på en aktiv landsbygdspolitik påpekar styrelsen att det är av vikt att investeringsverksamheten på landsbygden icke eftersättes utan att ekonomiska förutsättningar för ett rikare näringsliv på landsbygden skapas. Styrelsen pekar i detta sammanhang på elkraftens utbyggande samt en förbättrad distribution och prispolitik samt åberopar sitt yttrande av den 24 augusti 1951 över betänkande rörande näringslivets lokalisering, i vilket bl. a. angelägenheten av att åstadkomma en ökad differentiering av landsbygdens näringsliv understrykes.

De frågor motionärerna upptagit är i stor utsträckning av samma natur som de frågor den statliga lantbruksorganisationen har att beakta i den jordbruksplanering, som bedrivs till ledning för lantbruksnämndernas verksamhet.

Styrelsen delar motionärernas uppfattning att den demografiska och näringsgeografiska frågan om landsbygdens avfolkning bör ses som ett sammanhängande problem. Den statliga lantbruksorganisationen har med hänsyn härtill varit angelägen om ett nära samarbete med de myndigheter och institutioner, som genom sina ställningstaganden påverkar landsbygds-samhällets utformning. Denna lantbruksorganisation har därjämte sökt att genom utredningar inom den ram bestämmelserna för den regionala jordbruksplaneringen givit, belysa såväl jordbrukets tekniska och ekonomiska frågor som de allmänt samhällliga frågorna i samband med jordbruksrationaliseringen. De syften, som motionärerna vill vinna skulle enligt styrelsens mening i avsevärd grad främjas genom en omläggning av den översiktliga jordbruksplaneringen till att bli en utredningsverksamhet rörande de frågeställningar och samhällsförhållanden, som är betydelsefulla för lantbruksnämndernas ställningstaganden. En sådan anordning skulle också göra det möjligt att i än större utsträckning än hittills samarbeta med andra myndigheter och institutioner liksom också jordbrukets organisationer och att nå större effekt med tillgängliga medel, enär utredningarna kunde direkt anpassas efter de behov verksamheten har.

I övrigt synes motionen till väsentlig del beröra spörsmål, som behandlats av utredningen rörande näringslivets lokalisering. Det är därför styrelsens mening, att motionärernas hemställda lämpligen bör upptas till övervägande samtidigt med prövningen av de förslag, sagda utredning framlagt. I flera avseenden torde vara möjligt att utan särskilda kostnader ernå en bättre samordning av de olika verksamheter, som påverkar landsbygds-samhällets utformning, genom tämligen enkla organisatoriska åtgärder. Lantbruksstyrelsen föreslår därför, att motionen icke f. n. måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet. Den fortgående befolkningsomflyttningen från landsbygden till städer och större tätorter medför synnerligen komplicerade och svår-bemästrade socialpolitiska och ekonomiska problem. Såsom motionärerna påpekar kan visserligen minskningen av den egentliga jordbruksbefolkningen inom vissa gränser anses rationellt betingad, men icke desto mindre medför den betydande olägenheter.

Problemet består dock icke blott i den fortgående minskningen av jordbruksbefolkningen, det är fråga om en mera allmän uttunning av befolkningstätheten på landsbygden. Därmed får frågan en större räckvidd. De unga och arbetsföra åldrarna på landsbygden glesnar, och förutsättningarna för familjebildningen blir ogynnsamma. Den normala könsproportionen förrycks genom att de unga kvinnorna i större omfattning än de unga männen dras till städer och större tätorter. Vidare torde skatteunderlaget minskas i avflyttningkommunerna, och därmed försämras dessa kom-

mumers möjligheter att kunna fullfölja sina sociala och kulturella uppgifter till en med tätorterna jämförlig standard. Det ligger i sakens natur att på den glestbebyggda landsbygden bostadsstandarden svårligen skall kunna hållas i nivå med tätorternas. Men även inflyttningssorterna ställes inför besvärliga och kostsamma uppgifter när det gäller att ta emot den inflyttande befolkningen.

Det av motionärerna upptagna spørsmålet om åtgärder mot landsbygdens fortgående avfolkning har sedan länge varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet, ehuru icke hittills någon enhetlig plan för vidtagande av åtgärder fastställts. Åtskilliga utredningar har behandlat hithörande frågor och delvis framkommit med förslag till åtgärder, som kommer att bli föremål för riksdagens prövning. Bl. a. kan nämnas dyrortsgrupperingen, den enskilda väghållningen, vatten- och avloppsfrågan och för Norrlands vidkommande den s. k. norrlandskommitténs olika förslag. De av lagstiftningen stödda strävandena att bevara jordbruken i den i jordbruket sysselsätta befolkningens ägo samt de ofullständiga jordbrukens komplettering med skog och jord är andra betydelsefulla åtgärder i detta sammanhang.

Enligt utskottets mening är skapandet av likvärdiga inkomstmöjligheter, arbets- och levnadsförhållanden i tätorter och på landsbygden det effektiva sättet att hejda en icke önskvärd befolkningsomflyttning. Det torde dock erbjuda stora svårigheter att annat än på längre sikt åstadkomma så genomgripande förändringar i ekonomiskt och socialt avseende som måste till innan ett sådant mål kan anses vunnet. Den rationalisering och samordning av pågående och framtida undersökningar och åtgärder på hithörande område, som motionärerna förordar och varigenom en plan för vidtagande av angelägna åtgärder kunde uppställas, skulle måhända vara gynnsam för strävandena att uppnå möjligaste jämställdhet i olika avseenden mellan landsbygd och tätorter, men förutom att det synes svårt att på detta komplicerade område uppgöra en plan av landsomfattande giltighet kan man befara att ett beslut nu om en sådan samordning och planering skulle kunna fördröja eljest möjliga beslut om aktuella åtgärder till landsbygdens fromma.

Utskottet erinrar om att lantbruksstyrelsen framlagt förslag om vissa ändringar i fråga om jordbruksplaneringen, varigenom denna skulle få mera karaktär av utredningsverksamhet. Enligt styrelsens uppfattning skulle därigenom motionens syfte verksamt främjas. Detta är också utskottets uppfattning.

Utskottet vill vidare erinra om att det 1951 framlagda betänkandet av utredningen angående näringslivets lokalisering föranlett förslag i Kungl. Maj:ts proposition nr 127 till innevarande riksdag av innebörd att inom statens arbetsmarknadsstyrelse en särskild avdelning skall upprättas med uppgift att leda lokaliseringpolitiken. I propositionen framhålles att loka-

liseringspolitiken bör samordnas med strävandena att maximalt utnyttja tillgängliga arbetskraftsresurser och stödja utbyggnaden av näringslivet på de platser, där de totala kostnaderna för produktionen är lägst. Särskild uppmärksamhet bör ägnas folkminskningen på landsbygden och utflyttningen från de landsdelar, som nu har en relativt stor befolkning inom jord- och skogsbruk. Vidare erinras om det allvarliga problem som Stor-Stockholms tillväxt innebär.

Enligt socialministern bör forsknings- och upplysningsverksamheten i synnerhet i begynnelseskedet erhålla en dominerande ställning vid lokaliseringens utformning. Samarbete bör äga rum mellan statliga, kommunala och enskilda organ, varvid det statliga organet bör söka samordna strävandena att åstadkomma en välavvägd lokalisering.

Det synes utskottet att om detta förslag godtages av riksdagen det i motionen framförda önskemålet skulle i väsentliga delar bli tillgodosett.

Utskottet får med hänvisning till vad som anförts hemställa,

att motion I: 326 ej måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 22 april 1952.

På utskottets vägnar:

BERNHARD NÄSGÅRD.

Närvarande: Herrar Näsgård, Sandberg, Birger Andersson, Ernst Hjalmar Nilsson, Lundqvist, John Wiktor Jonsson, Nerman, Weiland, Fridolf Jansson och Axel Andersson.

Reservation

1) av herr *Lundqvist*, som ansett att utskottets utlåtande och motivering bort ha följande lydelse:

Den fortgående befolkningsomflyttningen — — — (lika med utskottet) — — — i detta sammanhang.

Utskottet är liksom motionärerna fullt på det klara med att snart sagt alla de detaljfrågor som nämnes i motionen har varit eller är föremål för utredning. Denna omständighet är så till vida gynnsam som därmed stora delar av fältet blivit bearbetat och detaljerade planer redan finnes uppjorda som berör skilda problemkomplex.

Vad som nu behöver göras är att med utgångspunkt från de resultat tidigare gjorda utredningar lämnat och dem som kan väntas från nu pågående undersökningar söka få till stånd en plan där de olika åtgärderna gemensamt beredes och samordnas. Med hänsyn till landets skiftande förhållanden måste man givetvis vid uppgörandet av planen beakta de särskilda bygdernas särart. Då landsbygdsproblemet i dess helhet är utomordentligt omfattande och kräver betydande investeringar är det inte möjligt att lösa detta problem på några få år. Därför är det ofrånkomligt att söka göra klart för sig vilka åtgärder som är mest brådskande och vilka som det är möjligt att skjuta något längre fram i tiden. En bedömning måste med andra ord göras av föreslagna åtgärder efter deras angelägenhetsgrad och effektivitet i förhållande till de därmed förenade kostnaderna.

Utan ett sådant konkret handlingsprogram måste arbetet på landsbygdens höjande komma att ske på ett famlande och irrationellt sätt. Detta kan icke vara försvarligt då det här gäller ett område där stora ideella och ekonomiska värden står på spel och där felinvesteringar kan föranleda onödiga eller onyttiga statsutgifter av betydande storlek. Uppgörandet av en sådan plan får givetvis icke hindra eller fördröja tidigare beslutade åtgärder. Ej heller får planarbetet lägga hinder i vägen för slutförandet av pågående utredningar.

Utskottet, som livligt behjärtat avsikten med ifrågavarande motion, får under åberopande av vad här ovan anförts hemställa,

att första kammaren för sin del måtte i anledning av motionen besluta skrivelse från riksdagen till Kungl. Maj:t med anhållan om översyn och samordnande av verkställda eller pågående utredningar som berör landsbygdens avfolkning och därmed sammanhängande problem i syfte att därigenom snarast möjligt erhålla en plan utvisande i vilken ordning erforderliga åtgärder mot denna befolkningsrörelse bör vidtagas med hänsyn till deras angelägenhetsgrad, ävensom om framläggande snarast möjligt av förslag till sådana åtgärder på området, som i första hand måste komma till utförande.

2) av herr *Weiland*, som ansett att utskottets utlåtande och motivering bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning, att de folkförflyttningar, som man brukar sammanfatta under benämningen landsbygdens avfolkning, medför problem av mycket stor räckvidd och kan bli ett hot mot vårt folks sunda utveckling.

Inflyttningen till de större tätorterna, som under de sista decennierna varit synnerligen omfattande, fortgår med full styrka. Orsakerna är uppen-

barligen främst att söka i vårt lands hastiga industrialisering och i jordbrukets alltjämt pågående rationalisering. Det har visat sig, att det mål, som uppställts för vår jordbrukspolitik, nämligen att göra vårt folk i stort sett självförsörjande i fråga om livsmedel, kan uppnås med en både absolut och relativt avtagande jordbruksbefolkning. Emot den i det egentliga jordbruket sysselsatta befolkningens minskning synes alltså i och för sig icke vara något att invända. Detta borde dock ingalunda behöva betyda, att den egentliga landsbygden och dess mindre tätorter avfolkades i den takt som nu ofta sker. Den arbetskraft som jordbruket kan avvara bör kunna finna sysselsättning inom andra näringar på landsbygden och i mindre tätorter.

Om näringslivet på landsbygden blir rikare differentierat, t. ex. genom en mera omfattande industriell verksamhet, måste man givetvis räkna med att nya tätorter uppstår i den gamla jordbruksbygden och att dennas karaktär av egentlig landsbygd försvinner. Å andra sidan kan en mindre tätortsbildning inom ett eljest glesbebyggt område säkerligen vara till gagn för glesbygden och tjäna som ett kulturellt och kommersiellt centrum.

Vad som gör att dessa frågor behöver uppmärksammas är de allvarliga följdåtgärder, som dessa stora folkflyttningar haft och har. Utskottet vill här endast erinra om några av de mera framträdande och allmänt kända dragen i denna process.

1. Inom vissa landsbygdsområden blir befolkningen så uttunnad, att svår brist på särskilt yngre arbetskraft uppstår. Den kvarvarande befolkningens arbetsbördan blir tyngre, varigenom flykten från bygden ytterligare påskyndas.

Enligt ungdomsvårdsutredningens slutbetänkande (SOU 1951:41) bor 39 % av Sveriges befolkning på rena landsbygden. Denna befolkning får uppfostra 48 % av barnen mellan 10 och 15 år. Men av landets 20—30-åringar har landsbygden blott 34 % till sitt förfogande.

Vidare blir det ofta omöjligt att få hantverkare, reparatörer och köpmän att kvarstanna i önskvärd utsträckning, eftersom dessa inte får ett tillräckligt underlag för sin verksamhet. Busslinjer går med förlust. Vägunderhållet blir lidande. Det blir också med ett alltför litet befolkningsunderlag svårt att i önskad utsträckning uppehålla och finansiera socialvård, ålderdomsvård, skolväsen och kulturell verksamhet.

Dessa åtgärder gör att då väl avflyttningen från en trakt nått en viss storlek befolkningsuttunnningen accelereras, ofta säkerligen utöver vad som eljest skulle vara ekonomiskt motiverat. Man har kommit in i ett nedåtgående kretslopp, som det är synnerligen svårt att hejda.

2. Något liknande gäller den mycket allvarliga situationen i fråga om könsproportionen. Folkräkningen 1945 visade att medan inom stadsbefolkningen fanns ett betydande överskott av kvinnor i åldrarna 15—30 år, så

är kvinnorna inom jordbruksbefolkningen i stark minoritet. Räknar man endast den ogifta jordbruksbefolkningen, blir siffran så låg som 498 och för åldrarna 25—30 år endast 328 kvinnor på 1 000 män.

Det är uppenbart att sådana könsproportioner i de åldrar, då familjebildning normalt äger rum, är ödesdigra såväl för personliga lyckomöjligheter som för nativiteten och därmed den framtida befolkningsutvecklingen.

Den stora inflyttningsströmmen består av ungdom särskilt i de yngsta åldrarna, och där går flickorna i spetsen. Man frågar sig om icke härigenom avfolkningen ofta påskyndas i en utsträckning, som ej ur jordbruksekonomiska eller allmänt samhällsekonomiska synpunkter skulle vara motiverat.

3. Också anhopningen av folk i städerna medför svårbemästrade problem. Det är allmänt bekant att trångboddheten och bostadsbristen gör sig särskilt gällande i våra större städer och blivit så allvarliga, att de försvårar ett sunt familjeliv och hindrar familjebildningen.

Utskottet vill också peka på det faktum, att när en stad växer över ett visst optimum, de investeringar, som krävs för ordnande av trafik, infartsleder, renhållning, reningsverk, vattenförsörjning m. m. blir allt dyrbarare. En stor del av befolkningen tvingas ut i periferien. S. k. sovstäder uppstår och därmed problemet att morgon och kväll forsla en ständigt växande folkmängd mellan arbetet och bostaden med allt vad detta medför av tidsförluster, påfrestande jäkt och minskad personlig trivsel.

De större städerna synes av flera skäl utgöra en olämplig miljö för familjebildning. Man kan t. ex. nämna de ständigt ökande skilsmässorna, som enligt 1945 års siffror uppgick till ett antal av 50 på 1 000 samma år ingångna äktenskap, medan de i samtliga städer var 145 och i Stockholm 233 på 1 000.

Aborternas antal anses av sakkunniga vara särskilt högt i Stockholm och högst för de ogifta kvinnor, som inflyttat till städerna från landsorten. Samma sak gäller för de veneriska sjukdomarna.

Ungdomsproblemen har som bekant visat sig särskilt allvarliga i våra största städer, speciellt Stockholm, som alltmer antagit karaktären av storstad. Ungdomskriminaliteten är här väsentligt högre än i mindre tätorter och på landsbygden. I en offentlig utredning (»En anstalt för svårbehandlade» SOU 1951: 47) säges: »Ungdomsfängelsernas invånare är i påfallande hög procent storstadsbarn, nära hälften har växt upp i Stockholm, Göteborg och Malmö och präglats till sin typ där — — — den rotlösa storstadsungdomen, som merendels saknar fast förankring både i hem, skola, fritidsmiljö och yrkesarbete.»

I detta sammanhang vill utskottet inte underlåta att också framhålla de ökade risker, som en stark koncentration av befolkning och livsviktiga industrier till några få stora städer skulle medföra vid ett krigsutbrott.

En förutsättning för att landsbygdens avfolkning skall kunna hejdas är att levnadsvillkoren och försörjningsmöjligheterna på landsbygden förbättras. Detta i sin tur är en fråga både om jordbrukets lönsamhet och om möjligheterna att åstadkomma ett rikare differentierat näringsliv på landsbygden.

I fråga om jordbrukets lönsamhet vill utskottet i likhet med motionärerna understryka att en för jordbruksbefolkning och andra folkgrupper likvärdig standard bör eftersträvas. Även om det inte kan anses påkallat att i detta sammanhang taga ståndpunkt till principerna för prissättningen på jordbrukets produkter, vill utskottet med anledning av motionärernas uttalande framhålla att 1947 års beslut i princip innebar ett gränsskydd för den svenska jordbruksproduktionen. Bakom detta gränsskydd skulle en sådan prissättning eftersträvas att jordbruksbefolkningen fick en med andra folkgrupper likvärdig standard. Däremot kan 1947 års beslut inte anses innebära att jordbruket skulle få utnyttja hur höga internationella priser som helst men vara skyddat vid låga priser.

I fråga om övriga åtgärder för att hejda flykten från landsbygden konstaterar utskottet med tillfredsställelse, att åtskilliga av ovan berörda synpunkter kommit till uttryck i betänkandet rörande näringslivets lokalisering (SOU 1951: 6) samt i Kungl. Maj:ts proposition nr 127 till innevarande riksdag. Sålunda framhålles i betänkandet som ett mål för lokaliseringpolitiken bl. a., att befolkningen på landsbygden beredes rika kontaktmöjligheter med tätorternas affärs- och kulturliv samtidigt som stadsbefolkningen får ökad beröring med landsbygdens arbetsmiljö och rekreativsmöjligheter.

I propositionen uttalar vederbörande statsråd, att lokaliseringpolitiken bör samordnas med strävandena att maximalt utnyttja tillgängliga arbetskraftsresurser och stödja utbyggnaden av näringslivet på de platser, där de totala kostnaderna för produktionen är lägst. Särskild uppmärksamhet bör ägnas folkminskningen på landsbygden och utflyttningen från de landsdelar, som nu har en relativt stor befolkning inom jord- och skogsbruk. Vidare crinras om det allvarliga problem, som Stor-Stockholms tillväxt innebär. Enligt statsrådet bör forsknings- och upplysningsverksamheten i synnerhet i begynnelsekedet erhålla en dominerande ställning vid lokaliseringspolitikens utformning. Samarbete bör äga rum mellan statliga, kommunala och enskilda organ, varvid det statliga organet bör söka samordna strävandena att åstadkomma en välavvägd lokalisering.

Uppgiften att vara centralmyndighet för verksamheten föreslås fortfarande ankomma på arbetsmarknadsstyrelsen. Personalen för lokaliseringsärendena föreslås något förstärkt.

Utskottet har även inhämtat upplysningar om den regionala planering som pågår. Detta arbete, som har karaktären av utrednings-, upplysnings- och rådgivningsverksamhet, synes på sina håll ha börjat avsätta goda resul-

tat, så har t. ex. Stockholms läns landsting inrättat ett närings- och kommunikationsråd, som har till uppgift att i samarbete med näringslivets organisationer och med berörda myndigheter bedriva rådgivande, upplysande och samordnande verksamhet framför allt med syfte att underlätta nyetablering av småindustri och hantverk på länets landsbygd. Bl. a. har en undersökning av båtbyggeribranschens utvecklingsmöjligheter inom länet gjorts. — Inventering av tillgången på lokaler och bostadsmöjligheter samt tillgång på dolda arbetskraftsreserver har företagits. Tekniska och ekonomiska konsultationer har förekommit och marknadsundersökningar verkställt. En viss nyetablering har som ett resultat av denna verksamhet ägt rum. — Liknande verksamhet bedrivs av Södermanlands läns landsting. Vidare kan erinras om de företagarföreningar, som finns i de flesta län och verka i liknande syfte.

Utskottet vill till sist framhålla det värdefulla utredningsarbete, som bedrivs av lantbruksstyrelsen till ledning för lantbruksnämndernas verksamhet.

Utskottets i ingressen lämnade översikt visar att åtskilligt gjorts i dessa frågor av statsmakterna, organisationerna och de enskilda. Ett flertal utredningar har avslutats, andra pågår. Fortfarande saknas dock en samlad överblick över de åtgärder, som vidtagits och över sådana som visserligen planerats men ej kommit till utförande. En sammanställning av hittills gjorda utredningar och åtgärder behöver göras. Utskottet vill dock inte förorda att någon ny stor utredning tillsättes. Vad man bör eftersträva är ett samlat material, som kan bilda utgångspunkt för fortlöpande åtgärder inte bara i fråga om näringslivets lokalisering utan också på andra områden av ekonomisk, social, kulturell, psykologisk, befolkningspolitisk eller försvarspolitisk natur, vilka kan påverka den inrikes omflyttningen.

Utskottet vill understryka, att den planläggning, som utskottet åsyftar, inte avser någon centraldirigerad reglering utan på utredningsmaterial grundad upplysnings- och rådgivningsverksamhet samt ett ständigt beaktande av de konsekvenser i fråga om folkflyttningarna, som statliga och kommunala åtgärder kan få — det må gälla skatter, byggnadsregleringar, dyrortsgruppering, kommunikationer, skolväsen eller andra ting.

En sammanställning och överblick av det slag det här är fråga om torde kunna anförtros något redan existerande ämbetsverk eller annat organ. Utan att på detta stadium taga ställning till den omorganisation av arbetsmarknadsstyrelsen, som föreslås i proposition nr 127, vill utskottet förorda att det organ, som enligt riksdagens kommande beslut får sig näringslivets planeringsfrågor anförtrodda, också får i uppdrag att göra den av motionärerna önskade sammanställningen av hittillsvarande åtgärder och utredningar, vilken behövs som utgångspunkt för statsmakternas handlande, då det gäller att motarbeta landsbygdens avfolkning och städernas överdimensionering.

Utskottet får därför hemställa,

att första kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller, att Kungl. Maj:t efter erforderlig samordning av de utredningar, som är av betydelse för problemet om landsbygdens avfolkning, snarast möjligt låter upprätta en plan, utvisande vilka åtgärder som bör vidtagas för att dämpa denna befolkningsrörelse samt den ordning, efter vilken dessa åtgärder med hänsyn till angelägenhetsgraden och till våra ekonomiska resurser bör vidtagas.
